

VILNIAUS PEDAGOGINIS UNIVERSITETAS

Jolanta Abramauskienė

**BŪSIMŲJŲ PRADINIŲ KLASIŲ
MOKYTOJŲ MUZIKINIS UGDYMAS -
JŲ PROFESINIO RENGIMO
KOMPONENTAS**

*Daktaro disertacijos santrauka
Socialiniai mokslai, edukologija (07 S)*

VILNIUS, 2002

ĮVADAS

Temos aktualumas. Industrinė visuomenė neužtikrina gerų sąlygų žmogaus dvasiai, kultūrai bręsti. Ji unifikuoja veiklą ir kultūrą, supaprastina dvasinę gyvenimą (A. Gaižutis, 1998). Kultūra prisimenama tada, kai pamatoma, kad visuomenėje jos pradeda stigti, kai atsiranda dvasinių, moralinių katastrofų, kurių, atrodo, buvo galima išvengti. Iliojaus universiteto profesorius R. A. Smithas (2000) teigia, kad kaip tik dėl subtilaus meninio jausmo stokos visuomenėje tarpsta nepageidaujami reiškiniai.

Muzikinis ugdymas yra viena iš svarbesnių žmogaus ugdymo ir jo raiškos sričių. Muzika lavina vaizduotę, plėtoja emocinę patirtį, pažadina žmogaus gebėjimą suvokti organizuotą garsų pasaulį, skatina estetinį jo išgyvenimą. Apie išskirtines jos galimybes paveikti žmogų, jo jausmus ir dvasią buvo kalbama nuo senų laikų (Platonas, 1991; Aristotelis, 1991). Muzikos poveikio jėga labai daug priklauso nuo klausytojo emocinio jautrumo, jo pasirengimo bendrauti su tikru menu. Tad mokytojui keliamas uždavinys – kreipiantis į mokinių jausmus ir protą, išugdyti meilę muzikai, rengti juos įvairių muzikos kūrinių suvokimui ir vertinimui, išugdyti muzikinio mąstymo kultūrą ir plėtoti jų muzikinius kūrybinius gebėjimus. Tačiau muzikos menas šiuo metu išgyvena „sudėtingą situaciją“. Būdingi laikmečio bruožai: įvairiausių kultūros formų atsiradimas, menkavertės muzikinės produkcijos lavina, tam tikras klasikinės muzikos diskreditavimas, meninio skonio anarchija, kultūrinių vertybių pasikeitimas. Muzikiniam ugdymui nenusakomai evoliucionuojant, būtina spręsti muzikinės kultūros vienovės problemą. Kaip tik menas, muzika turi unikalią savybę iš visuomenės gilumos iškelti konkrečios kultūros vienovę ir pasaulio suvokimą perduoti šiuolaikiniam žmogui.

Žmogaus muzikinei kultūrai ugdyti labai svarbūs yra pirmieji ketveri mokymosi mokykloje metai. Pradinės klasės vaikui visuomet buvo ir tebėra pirmoji ne tik sisteminių teorinių žinių, loginio mąstymo lavinimo, praktinės patirties apibendrinimo, bet ir estetinės pasaulėjautos formavimo institucija. Tai gyvenimo ir vystymosi laikotarpis kuriame glūdinčias jauno žmogaus protines ir fizines galias įmanoma nukreipti nuolatiniame, kryptingame mokymuisi suvokti, suprasti, vertinti pasaulį, kurti grožį ir juo žavėtis. Būtent šiame amžiuje pradeda sparčiai reikštis vaiko poreikis sąmoningiau, racionaliau pažinti jį supančią aplinką, nustatyti savo estetinį santykį su pasauliu. Viena iš svarbiausių vaikų estetinės kultūros ugdymo sričių yra muzikinis ugdymas. Z. Rinkevičius (2002) šį laikotarpį pavadina „auksiniu“ (sensitivityvuoju), nes sėkmingiausiai galima ugdyti dainavimo gebėjimus, intonacinę klausą, muzikalumą ir muzikos suvokimą bei muzikinį mąstymą. Jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikai muzikai yra ypatingai imlūs ir daugelio teoretikų teigimu

(E. Gordon, 1979; A. Katinienė, 1998 ir kt.), jų muzikiniai gebėjimai sparčiau vystosi iki dešimt metų. Jeigu iki šio amžiaus muzikiniam ugdymui neskiama reikiamo dėmesio nei šeimoje, nei mokykloje, vaikas daug praranda (muzikinio imlumo, specifinio vaizdinio mąstymo), vėliau šios rūšies gebėjimams atsiskleisti dėl daugelio priežasčių (drovėjimosi, fizinio ir emocinio vystymosi disharmonijos ir kt.) būna įvairių sunkumų. Todėl svarbus vaidmuo tenka pradinėms klasių mokytojų ir jo muzikiniam rengimui.

Tenka pripažinti, kad muzikos dalyko būklė pradinėje mokykloje nėra gera. Nors jau nemažai nuveikta: mokymo plane yra dvi savaitinės muzikos pamokos, parengtos mokymo programos, išleisti nauji vadovėliai. Dar stokojama aukšto lygio muzikos dėstymo pradinėse mokyklose, nes stinga tinkamai pasirengusių, talentingų, intelektualių mokytojų. Tyrimų duomenys liudija, jog pradinėse klasėse muziką dėsto 50% mokytojų, neturinčių elementaraus muzikinio išsilavinimo (A. Kalvaitis, 1994; E. Velička, 1995; R. Jautakytė, 1998 ir kt.). Nemažai mokytojų nesugeba skaityti natų, solfedžuoti, groti jokiais muzikos instrumentais, silpni jų vokaliniai gebėjimai, trūksta elementarių muzikos teorijos bei istorijos žinių. Todėl dažnai muzikos pamokos panaudojamos „svarbesniems“ dalykams, t. y. matematikai, gimtajai kalbai. Tokių mokytojų muzikos dalyką galima perduoti muzikos profesionalui, tačiau tai problemos neišsprendžia, dažnai iškyla daugybė pedagoginio psichologinio pobūdžio problemų (pvz.: klasėje neretai pašlyja drausmė, atsiranda bendravimo sunkumų, nes atėjęs mokytojas gerai nepažįsta vaikų), be to, muzikinė kompetencija reikalinga ne tik muzikos, bet ir kitų dalykų – šokio, gimtosios kalbos – pamokose. Taigi, labiau vertėtų gerinti pradinėms klasių mokytojų muzikinę kompetenciją. Deja, Lietuvos mokslininkų (R. Jautakytė, 1997; Z. Rinkevičius, 2002 ir kt.) atlikti tyrimai leidžia teigti, kad ne visose Lietuvos aukštosiose mokyklose, rengiančiose pradinėms klasių mokytojus muzikinės kompetencijos problemoms skiriamas reikiamas dėmesys.

Muzikinis pradinėms klasių mokytojų rengimas turi savo specifiką: viena vertus, svarbus jų muzikinės kompetencijos ir muzikinės kultūros ugdymas, kita vertus – reikia išmokyti jų gebėjimus ir žinias panaudoti generatyvinėje muzikinėje veikloje, mokant mokinius muzikos meno. Muzikinės veiklos įvairovės idėja atranda vis platesnį atgarsį ir jaunųjų tyrinėtojų darbuose (L. Navickienė, 2000; H. Šečkuvienė, 2001; R. Girdzijauskienė, 2001 ir kt.). Tai patvirtina reikmę ieškoti būsimųjų pradinėms klasių mokytojų profesinio rengimo tobulinimo galimybių.

Mokytojo vaidmens visuomenėje svarbą lemia nepaliaujama ir vis spartėjanti mokslo, technikos bei socialinių santykių pažanga, kelianti naujų reikalavimų jaunimui, bei suaugusiems. Naujam požiūriui rengiant mokytojus turi reikš-

mės ne tik visuomenės raidos tendencijos, bet ir meninių dalykų tvirtinimas studijų programose. Dauguma šių dalykų dar neseniai buvo laikomi nelabai reikalingais. Todėl būtini mokytojų rengimo tyrimai, rodantys visuomenės raidos tendencijas. „Mokytojų rengimo tobulinimas – vienas svarbiausių ugdymo reformos uždavinių. Mokykla yra tokia, koks yra mokytojas. Tai sena pedagoginė tiesa“ (R. Pukelis, 1998). Vadinasi, norint tobulinti vykstančią ugdymo reformą, pirmiausia būtinos permainos rengiant mokytojus.

Lietuvoje (S. Jareckaitė, 1993; E. Balčytis, 1993; A. Katinienė, 1998; Z. Rinkevičius, 1998; J. Kievišas, 2001 ir kt.) ir užsienyje (E. J. Dalcroze, 1930; E. Gordon, 1965; Sh. Suzuki, 1973; Z. Kodaly, 1974; Д, Б, Кабалевский, 1986 ir kt.) mokinių muzikinio ugdymo problema nemažai tyrinėta. Šalyje skiriamas didelis dėmesys muzikiniam ugdymui bendrojo lavinimo mokyklose, leidžiami vadovėliai, metodinė medžiaga (P. Daugaravičius, 1986; Z. Marcinkevičius, 1986; E. Balčytis, 1986; S. Jareckaitė, 1993; V. Krakauskaitė, 1995 ir kt.). Pasirodė teorinių darbų muzikos estetikos klausimais (A. Gaižutis, 1988; V. Matonis, 1991; A. Katinienė, 1998; A. Piličiauskas, 1998 ir kt.), naujų muzikos vadovėlių (E. Velička, 2000; V. Krakauskaitė, 2001; A. Dikčius, 2001). Pastaruosiuose darbuose nušviečiama dabartinė muzikinio ugdymo situacija, nagrinėjamos jo efektyvinimo galimybės aukštojoje mokykloje. Tačiau išsamesnių tyrimų, analizuojančių pradinį klasių mokytojų muzikinio rengimo specifiką, kol kas nepakanka. Disertacijose ir moksliniuose straipsniuose atskleisti tik atskiri šios problemos aspektai, nors nemažai publikacijų liudija (J. Kievišas, 1996; H. Šečkuvienė, 1996; R. Jautakytė, 1998; A. Šumskis, 1999; Z. Rinkevičius, 2002 ir kt.), kad ji labai pribrendusi ir būtina ieškoti būdų ir kelių, kaip patobulinti būsimųjų pradinį klasių mokytojų muzikinį ugdymą.

Visą tai paskatino iškelti mokslinę **problema**: kokia galėtų būti šiuolaikinio profesinio muzikinio ugdymo samprata, kokių reikėtų pradinį klasių mokytojų muzikinio ugdymo pokyčių atsižvelgiant į naujas mokymo bendrojo lavinimo mokykloje sąlygas, kokią muzikinę kompetenciją turėtų įgyti šie mokytojai.

Tyrimo objektas. Studentų, būsimųjų pradinį klasių mokytojų, muzikinis ugdymas aukštojoje mokykloje.

Tyrimo tikslas – parengti ir ištirti studentų, būsimųjų pradinį klasių mokytojų, efektyvesnį muzikinio ugdymo modelį, rengiant juos profesinei veiklai.

Hipotezė. Muzikos dalyko studijos aukštojoje mokykloje bus efektyvesnės, jeigu jų muzikinis ugdymas bus kompleksinis, o ugdymo procesas grįstas skirtingų muzikinės veiklos rūšių sąveika. Tokiu principu organizuotas muzikinis ugdymas atitiks per dešimtmečius susiformavusią muzikinio ugdymo mokykloje situaciją. Skirtingų muzikinės veiklos rūšių sąveika pasireiškia nuolatiniu glaudžiu sąryšiu ir priklausomybe.

Tyrimo uždaviniai:

1. Išanalizuoti mokslinėje literatūroje nagrinėjamą muzikinio ugdymo specifiką.
2. Ištirti muzikinio ugdymo pradinėje mokykloje padėtį Lietuvoje.
3. Nustatyti studentų, būsimųjų pradinių klasių mokytojų, muzikinio ugdymo efektyvinimo veiksnius ir didaktines prielaidas.
4. Parengti ir eksperimentiškai patikrinti pradinių klasių mokytojų kompleksinio muzikinio ugdymo modelio veiksmingumą.
5. Pateikti pradinių klasių mokytojų muzikinio rengimo aukštojoje mokykloje tyrimo išvadas ir rekomendacijas.

Tyrimo metodai. Darbui atlikti buvo taikomi šie tyrimo metodai:

1. Teoriniai: filosofinės, psichologinės, pedagoginės ir kitos mokslinės bei metodinės literatūros, švietimo sistemos dokumentų, KU, ŠU, VPU studijų programų, interneto duomenų bazės šia tema sisteminė analizė.

2. Empiriniai:

- Anketinė pradinių klasių mokytojų apklausa, kuri padėjo išsiaiškinti dabartinę muzikinio ugdymo padėtį pradinėse klasėse ir atitinkamą mokytojų muzikinės kompetencijos specifiką.

- Anketinė studentų, būsimųjų pradinių klasių mokytojų apklausa, kuria remiantis buvo galima ištirti ir išanalizuoti studentų požiūrį į muzikos dalyko studijas aukštojoje pedagoginėje mokykloje ir jų pasirengimą šį dalyką dėstyti pradinėse klasėse.

- Būsimųjų pradinių klasių mokytojų profesinei motyvacijai ištirti pagal A. Maslow poreikių hierarchijos principą buvo panaudota metodika, modifikuota T. Root (1970).

- Būsimųjų pradinių klasių mokytojų vertybinei orientacijai nustatyti sudarytas 43 bendrųjų vertybių sąrašas, tarp kurių modifikuota M. Rokeach (1978) aštuonių pagrindinių socialinių vertybių skalė.

- Muzikinių žinių ir gebėjimų nustatymo testai padėjo nustatyti stojančiųjų būsimųjų pradinių klasių mokytojų muzikinių žinių ir gebėjimų lygį ir ypatumus.

- Garso įrašų analizė buvo naudojama ugdymo pokyčiama fiksuoti ir sudarė prielaidas tyrimo rezultatų vertinimo objektyvumui.

- Vienos alternatyvos eksperimentas padėjo patikrinti bei pagrįsti kompleksinio muzikinio ugdymo modelio veiksmingumą rengiant pradinių klasių mokytojus.

3. Statistiniai: statistinė duomenų analizė atlikta taikant statistinę kompiuterinę SPSS PC/8.0 (Statistical Package for the Social Sciences for Windows) programą. Kokybiškai matuojamų požymių duomenys remiantis aprašomąja statistika buvo apdorojami kiekybiškai (absoliutinių ir procentinių dažnių skai-

čiavimas). Sugrupuota informacija pateikiama lentelėse ir histogramose. Statistiniams ryšiams tarp požymių nustatyti taikytas kontingencijos koeficientas (C). Tarp grupių nustatytas aritmetinių vidurkių reikšmingumo lygmuo (p). Neparametrinės statistinės hipotezės tikrintos naudojant chi kvadrato kriterijų.

Iš viso tyrime dalyvavo 763 respondentai: žvalgomajame tyrime – 204 pradinių klasių mokytojai, dirbantys Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklose; konstatuojamajame tyrime dalyvavo 500 studentų, būsimųjų pradinių klasių mokytojų, iš VPU, ŠU, KU; ugdomajame eksperimente – 59 VPU studentai, besirengiantys tapti pradinių klasių mokytojais.

Tyrimo organizavimo etapai

Pirmajame etape (1998–1999), siekiant išsiaiškinti pagrindines muzikinio ugdymo kryptis bei pradines tyrimo pozicijas, buvo studijuota pedagoginė, psichologinė, filosofinė, muzikinė literatūra, susipažinta su švietimo dokumentais, mokymo programomis, metodine medžiaga, interneto duomenų bazių medžiaga, konsultuotasi su psichologijos, pedagogikos, muzikos specialistais.

Antrajame etape (1999–2000) suformuluota darbo hipotezė, apibrėžti tyrimo uždaviniai, kurta tyrimo metodika bei sudarytos anketos. Buvo atliktas dviejų rūšių tyrimas:

1. Žvalgomasis tyrimas, kurio metu apklausti 204 pradinių klasių mokytojai pagal šio darbo autorės sudarytus klausimus. Jų buvo teirautasi, koks jų požiūris į muzikos dalyką, su kokiomis problemomis susiduriama muzikos pamokose, kaip mokytojai vertina savo muzikos žinias ir muzikinius gebėjimus ir kt. Remiantis tyrimo duomenimis išskirta pradinių klasių mokytojų muzikinė kompetencija.

2. Konstatuojamasis tyrimas, kurio tikslas – nustatyti studentų muzikos žinias ir muzikinius gebėjimus, pedagoginį kryptingumą, jų požiūrį į muzikos dalykus, muzikinius pomėgius ir vertybines orientacijas. Apklausta 500 Vilniaus pedagoginio universiteto (VPU), Šiaulių universiteto (ŠU) ir Klaipėdos universiteto (KU) III – IV kurso studentų, būsimųjų pradinių klasių mokytojų. Remiantis žvalgomojo ir konstatuojamojo tyrimų duomenimis, tikrinta darbo hipotezė, suformuluoti vienos alternatyvos eksperimento uždaviniai, parengtas studentų kompleksinio muzikinio ugdymo modelis, sudaryta mokomoji priemonė, patobulinta VPU pradinio ugdymo pedagogikos specialybės studentų muzikos programa.

Trečiame etape (2000–2001) atliktas vienos alternatyvos eksperimentas, kurio metu taikytas kompleksinio muzikinio ugdymo modelis. Eksperimentinę grupę sudarė 59 VPU pradinio ugdymo pedagogikos studentai. Naudojant anketas, žodines užduotis, testus buvo siekiama išsiaiškinti tiriamųjų suvokimo, pasitenkinimo muzikine veikla, muzikos žinių ir gebėjimų pokyčius. Atlikti du diagnostiniai pjūviai, išanalizuoti gauti duomenys, padarytos išvados.

Ketvirtajame etape (2001–2002), remiantis mokslinės literatūros ir atliktų

žvalgomojo ir konstatuojamojo tyrimų bei vienos alternatyvos eksperimento duomenimis, buvo rašomas darbas, analizuojami duomenys, formuluojamos išvados ir teikiamos rekomendacijos.

Darbo mokslinis naujumas ir teorinis reikšmingumas. Darbo naujumą sudaro tai, kad nustatyti būsimųjų pradinių klasių mokytojų muzikinio ugdymo pagrindai, reikalingi jų profesinei veiklai. Muzikinio ugdymo esmę sudaro kompleksinis muzikinis ugdymas aukštojoje mokykloje, kur rengiami pradinių klasių mokytojai. Jis apima kelias veiklos rūšis ir yra orientuotas į studentų priartinimą prie muzikinės kultūros. Empiriškai ištirta muzikos dalyko kaip profesinio ugdymo sudedamosios dalies padėtis aukštojoje mokykloje ir muzikinio ugdymo galimybės bei būdai mokant groti muzikos instrumentais. Pateikti būsimųjų pradinių klasių mokytojų muzikinių žinių ir gebėjimų vertinimo kriterijai. Jais remiantis išryškinti tų žinių ir gebėjimų kaitos ypatumai. Sukurtas kompleksinio muzikinio ugdymo modelis, empiriškai įvertintas šio modelio taikymo poveikis suvokimui, pasitenkinimui muzikine veikla, muzikos žinių ir gebėjimų plėtotei. Lietuvoje tai pirmas mokslinis darbas, skirtas pradinių klasių mokytojų profesinio rengimo, išryškinant muzikinio ugdymo aspekto svarbą, problematikai.

Darbo praktinis reikšmingumas yra neatsiejamas nuo strateginių Lietuvos profesinio rengimo reformos uždavinių sprendimo. Atskleista pradinių klasių mokytojų muzikinio pasirengimo situacija Lietuvoje. Parengta studentų, būsimųjų pradinių klasių mokytojų, muzikinių gebėjimų ir žinių nustatymo metodika, leidžianti įvertinti šio amžiaus jaunimo muzikinės veiklos galimybes. Kompleksinio muzikinio ugdymo modelio sandara atveria galimybes studentų muzikinei veiklai organizuoti, atsižvelgiant į ugdytinių muzikinių gebėjimų, žinių ir poreikių lygį. Tyrimo duomenys svarbūs pradinių klasių mokytojų muzikinio rengimo procesui plėtoti bei tobulinti.

Rezultatų aprobavimas. Svarbiausi tyrimų teiginiai bei išvados paskelbti šiose konferencijose: VPU muzikos katedros mokslinėje konferencijoje „Muzikinio ugdymo dabartis ir perspektyvos“ (1998 m. Vilniuje); IV respublikinėje metodinėje konferencijoje „Tautos kultūra: plėtos idėjos ir galimybės“ (2000 m. Klaipėdoje); respublikinėje mokslinėje metodinėje konferencijoje „Muzikinio ugdymo aktualijos Lietuvos mokyklos švietimo reformos eigoj“ (2000 m. Klaipėdoje); IV Lietuvos edukologijos doktorantų ir jų vadovų konferencijoje (2000 m. Klaipėdoje); VPU Pedagogikos ir psichologijos fakulteto mokslinėje konferencijoje „Ugdymo realijos ir aktualijos“ (2001 m. Vilniuje).

Disertacijos struktūra ir apimtis. Darbą sudaro įvadas, trys dalys, išvados, rekomendacijos, santrauka anglų kalba, literatūros sąrašas ir priedai. Darbo apimtis 132 puslapiai. Pateikta 29 paveikslai, 22 lentelės, 10 priedų. Panaudoti 204 literatūros šaltiniai.

DISERTACIJOS TURINIO APŽVALGA

Įvade atskleistas pasirinktos temos aktualumas bei suformuluota mokslinė problema, apibrėžtas tyrimo tikslas, objektas, pagrindiniai uždaviniai, darbo hipotezė, apžvelgti taikyti metodai, nustatytas darbo mokslinis naujumas, teorinis ir praktinis reikšmingumas.

PIRMAJĄ DISERTACIJOS DALĮ „Profesinis būsimųjų pradinių klasių mokytojų rengimas – jų muzikinio ugdymo teoriniai pagrindai“ sudaro trys skyriai. Pirmame šios dalies skyriuje „*Profesinio rengimo ir muzikinio ugdymo samprata*“ atskleidžiama tai, kaip įvairūs autoriai aiškina profesinio rengimo ir muzikinio ugdymo esmę.

Nagrinėjant profesinio rengimo problemas dažniausiai susiduriama su ugdymo sąvoka. Vienareikšmio atsakymo nėra. Pateikiamos įvairių autorių ugdymo koncepcijos, atskleidžiančios ugdymo sampratos raidą (S. Šalkauskis, 1933; A. Gučas, 1981; J. Vabalas – Gudaitis, 1983; A. Maceina, 1991; J. Laužikas, 1993; L. Jovaiša, 1993; V. Rajeckas, 2001 ir kt.). Didžioji dalis mokslininkų, kalbėdami apie ugdymo sampratą, išskiria tokius pagrindinius dalykus: ugdymas kaip sąveika; ugdymas kaip asmenybių sąveika; ugdymas kaip bendravimas ir bendradarbiavimas; ugdymas kaip ugdytojo ir ugdytinio bendra veikla; ugdymas, kurio siekiamas rezultatas – asmens gebėjimas išreikšti save (saviraiška); ugdymas kaip tikslingas šio proceso organizavimas

Profesinio rengimo klausimus savo darbuose gvildeno: V. Šernas (1995), B. Bernhardas (1998), D. Gudaitytė, P. Jucevičienė (1998), R. Laužackas (2000), S. Daukilas (2001) ir kiti autoriai. Kalbant apie aukštąjį mokslą *profesinis rengimas* suprantamas kaip profesinio ugdymo ir profesinio tobulinimo funkcijų realizavimo visuma. Diskutuojama, kuris iš šių terminų yra geresnis, bet, turint omenyje ugdymo proceso kryptingumą, *profesinio ugdymo* terminas būtų tikslesnis, kai kalbama apie aukštojo mokslo institucijas. Tad šiame darbe *profesinis rengimas* vertinamas kaip *ugdymas*, jei akcentuojama sąveika tarp ugdytinio ir ugdytojo, jų vertybės ir vertybinės orientacijos, galimybė bendrauti. Šiuo metu nagrinėjant ugdymo proceso dalyvių (ugdytojo – ugdytinio) santykį vis labiau linkstama juos abu vertinti kaip veiksmo subjektus.

Šiame disertacijos skyriuje, analizuojant muzikinio ugdymo sampratą, parodomi šio proceso dalyvių sąveikos ypatumai, vertybinės orientacijos, asmenybės galių plėtra, muzikinių gebėjimų aspektai, muzikos suvokimo, mąstymo galimybių spektras. Pateikiami B. Teplovo (1947), Z. Kodajaus, (1974), J. A. Slobodos (1991), M. Csikszentmihalyi ir U. Schiefele (1992), K. Swanwick (1994), E. Gordono (1999), Z. Rinkevičiaus (2002) ir kitų autorių požiūriai į muzikinį ugdymą.

Antrasis disertacijos skyrius „*Būsimųjų pradinių klasių mokytojų muzi-*

kinio ugdymo ypatumai“ sudarytas iš trijų poskyrių. Siekiant tobulinti pradinį klasių mokytojų muzikinį rengimą, reikia sužinoti muzikos dalyko vietą rengimo sistemoje, išskirti muzikinės kompetencijos lygį, ištirti muzikinio ugdymo veiksnius. Todėl poskyryje „*Muzikos dalyko vieta mokytojų rengimo sistemoje*“ analizuojama muzikos dalyko svarba kaip bendrojo asmenybės tapimo ir kaip profesinės kompetencijos komponentai. Įvairūs autoriai (H. Gardner, 1983; J. Goodlad, 1992; R. A. Smith, 1992; D. J. Hargreavesas ir M. Galton, 1992; I. Blunkett, 1998; S. Pits, 2000 ir kt.) pabrėžia muzikos dalyko svarbą, tačiau jis vidinėmis pastangomis paprasčiausiai neturi galimybės prilygti pagrindiniams dėstomiems dalykams. Vis dėlto esama tam tikrų požymių, kad kuriantis naujoms paradigmoms meno socialinė vertė smarkiai didėja. Poskyryje lyginamos trijų Lietuvos aukštųjų mokyklų (KU, ŠU, VPU) muzikos dalyko studijų programos, jų reikšmė pradinį klasių mokytojų muzikiniam ugdymui. Nustatyta, kad didžiausias dėmesys muzikiniam ugdymui skiriamas VPU (18,5 kreditai).

Problemos analizė mokytojų rengimo sistemoje leidžia teigti, kad muzikinis ugdymas reikalingas ne tik vienos rūšies pamokoms vesti, bet ir mokytojo dvasinei, kultūrinei erudicijai kelti, bendravimui su vaikais tobulinti, tarpdalykiniams ryšiams palaikyti.

Antrame poskyryje „*Pradinių klasių mokytojų muzikinė kompetencija*“ teigiama, kad pradinį klasių mokytojas, profesinio ugdymo proceso dalyvis ir organizatorius, šiandien neturi vienareikšmiai apibrėžtos muzikinio ugdymo koncepcijos, jų muzikinis rengimas nepakankamas (E. Velička, 1993; A. Kalvaitis, 1994; R. Jautakytė, 1997; Z. Rinkevičius, 2002). Manoma, kad būtent dėl to profesinio ugdymo procese atsiranda daug sunkiai sprendžiamų problemų, kurių galėtų ir nebūti, jei pradinį klasių mokytojas muzikos srityje būtų pakankamai kompetentingas. Darbe palyginamos įvairios kompetencijos prasmės sampratos (L. Jovaišos, 1993; T. Stulpino, 1996; P. Jucevičienės ir D. Lepaitės, 2000 ir kt.), atskleidžiama jos sandara. Poskyryje apibrėžtos dvi pradinį klasių mokytojų muzikinės kompetencijos dalys - dalykinė muzikinė ir pedagoginė psichologinė, turinčios įtakos ugdomajam tyrimui organizuoti. Šios kompetencijos dalys daro lemiamą reikšmę vaikų muzikiniam ugdymui, tačiau šis klausimas Lietuvoje nepakankamai keliamas ir mokslškai dar netirtas.

Taigi pradinį klasių mokytojų muzikinės kompetencijos samprata privalo įgyti naujų turinio elementų. Mūsų tyrimas parodė, kad ji turi būti artimiau susieta su muzikinės veiklos specifika ir neatskiriama nuo muzikinio ugdymo veiksmų, nulemiančių mokytojų rengimo sėkmę.

Todėl trečiame poskyryje „*Studentų muzikinio ugdymo veiksniai*“ išski-

riami pagrindiniai muzikinio ugdymo veiksniai, svarbūs profesiniam rengimui. Analizuojant veiksmų problemą remtasi L. Jovaišos, J. Vaitkevičiaus, 1987; S. Šalkauskio, 1992; G. Butkienės, A. Kepalaitės, 1996; T. McLaughlin, 1997; B. Bitino, 2000 ir kitų autorių darbais. Mokslininkai pabrėžia šių veiksmų ypatingumą, pažymi, kad jie glaudžiai tarpusavyje susiję, nes keičiantis bent vienam veiksmui, kinta ir visa sistema. Vadinasi, muzikinį ugdymą veikia sudėtinga, kompleksiška veiksmų sistema. Nagrinėjant muzikinį ugdymą, svarbu atskleisti šių veiksmų įtaką. Darbe akcentuojami ir plačiai aptariami šie studentų muzikiniam ugdymui įtaką darantys veiksniai: dėstytojas, muzikos dalykas ir aplinka. Svarbiausias muzikinio ugdymo veiksnys yra studentas: jo dvasinė bei psichologinė sandara, išprusimas, muzikinių gebėjimų išsivystymo bei kultūrinio brandumo lygmuo, kūrybiškumas, mąstymo paslankumas, muzikinė patirtis ir t. t. Įvertinant studento individualumą, išskirta tokia asmenybės sandara: aktyvumas (poreikis, žinojimas, emocija, valia); gebėjimai (gabumai, intelektas); būdas (temperamentas, charakteris); kryptingumas (patirtis, interesai, nuostatos, idealai, vertybinės orientacijos, motyvai). Šie veiksniai lemia muzikinį ugdymą – sudaro palankias ar ne tokias palankias sąlygas, muzikinio ugdymo tikslui optimaliai realizuoti, taip pat turi įtakos muzikinio rengimo procesui.

Trečiasis skyrius **„Pradinių klasių mokytojų muzikinio rengimo Lietuvoje ir kitose šalyse patirtis“** skirtas pradinių klasių mokytojų muzikinio rengimo ypatumams analizuoti. Atlikta analizė rodo, kad Lietuvoje muzikinio ugdymo turinys bendrojo lavinimo mokykloje nuolat kito (pradedant dalyko pavadinimu, vadintu dainavimu iki šių dienų kompleksinio ugdymo). Nors pradinių klasių mokytojo rengimas savo pobūdžiu liko panašus kaip XX a. pradžioje arba net tam tikra prasme susiaurėjo. Skyriuje lyginami Lietuvos ir užsienio šalių muzikinio rengimo privalumai ir trūkumai. Pateikiami užsienio autorių (S. Gambl, 1988; H. J. Krehbiel, 1991; N. H. Barry, 1992; J. Austin, 2000 ir kt.) pradinių klasių mokytojų muzikinio ugdymo tyrimų duomenys.

Apžvelgtų tyrimų išvados rodo, jog jų rezultatai daug prisidėjo prie pradinių klasių mokytojų muzikinio ugdymo dėsningumų ir ypatumų nustatymo, tačiau išryškėjo svarbi mokslinė problema – kaip gerinti mokytojų muzikinį ugdymą, užtikrinti visapusišką muzikinį ugdymą kaip profesinio rengimo komponentą.

ANTRAJĄ DISERTACIJOS DALĮ „Pradinių klasių mokytojų ir studentų muzikinio ugdymo realijos ir atnaujinimo reikmė“ sudaro keturi skyriai. Joje analizuojama muzikinio ugdymo pradinėje mokykloje padėtis Lietuvoje. Pirmajame skyriuje **„Žvalgomojo tyrimo metodika ir organizavimas“** pateikiama žvalgomojo tyrimo tikslas, uždaviniai, tyrimo charakteristika bei

imties charakteristikos. Šiame tyrime buvo taikomi du metodai: apklausa ir duomenų statistinė analizė.

Antrasis skyrius „*Žvalgomojo tyrimo duomenys ir jų analizė*“ skirtas pradinį klasių mokytojų požiūriui į muzikos dalyką, muzikinio ugdymo formas ir turinį pradinėje mokykloje atskleisti bei veiksniams, mokytojų manymu, trukdantiems vesti muzikos pamokas, nustatyti. Be to, analizuojamos muzikinio pasirengimo problemos, išsiaiškinta, kaip mokytojai vertina savo muzikos žinias ir muzikinius gebėjimus. Atlikus duomenų analizę, pabrėžta, kad muzikos dalykas, pradinį klasių mokytojų nuomone, yra suvokiamas kaip gana nereikšmingas ir tarp kitų pradinės mokyklos dalykų užima penktą vietą. Tokiam požiūriui susiformuoti įtakos turėjo menka pradinį klasių mokytojų muzikinė kompetencija. Iš visų tirtų mokytojų 51,5% veda muzikos pamokas. Daugiausiai muzikinio pasirengimo problemų turi didesnę darbo stažą turintys mokytojai, tačiau tai kokią aukštąją mokyklą jie yra baigę, tiesioginės įtakos neturi.

Iš respondentų atsakymų nustatyta, kad 25,6% mokytojų neturi atitinkamo muzikinio išsilavinimo. Šie mokytojai, neturintys pradinį klasių mokytojo kvalifikacijos, dažniau susiduria su muzikinio pasirengimo stygiaus problemomis. Tyrimas parodė, kad nors ir organizuojami kvalifikacijos kursai pradinį klasių mokytojams, tačiau išgalėjusi nuomonė, jog pradinukus muzikos mokyti gali mokytojas ir be muzikinio išsilavinimo, yra nepakitusi.

Tyrimo duomenys atskleidė mokytojų nepakankamą muzikinį pasirengimą ir instrumentinio grojimo įgūdžių (72,8%), muzikos istorijos žinių (33,8%), dainavimo įgūdžių (28,3%), muzikinio ugdymo metodikos žinių (28,3%) ir muzikos teorijos žinių (25,8%) trūkumą.

Pamokose mokytojai naudoja įvairias mokymo formas, tačiau dažniausiai – dainą su žaidimu (75,0%) ir dainavimą (57,0%). Muzikos vadovėlius mokytojai vertina gana palankiai (51,4%). Mokytojai turintys didesnę pedagoginį darbo stažą mato muzikos vadovėliuose didesnių trūkumų. Nepalankiai (36,2%) vertinančiųjų teigimu vadovėliai gana vienpusiški, nes juose vyrauja liaudies dainos. Respondentai siūlo ieškoti šiuolaikiškesnio mokymo turinio.

Žvalgomasis tyrimas parodė, kad pradinį klasių mokytojai turi nemažai muzikinio pasirengimo problemų. Siekiant pagerinti šį procesą yra svarbu ne tik tobulinti ugdymo turinį, jį reglamentuojančius dokumentus, bet ir keisti patį būsimųjų mokytojų muzikinį rengimą. Tai galima padaryti tik tuomet, kai bus ištyrinėta būsimųjų mokytojų, bebaigiančių aukštąją mokyklą, muzikinė kompetencija ir tokios analizės pagrindu pateikiamos konkrečios rekomendacijos. Tam tikslui buvo atliktas konstatuojamasis tyrimas. Trečiajame skyriuje „*Konstatuojamojo tyrimo metodika ir organizavimas*“ pateikiama konstatuojamojo tyrimo tikslas, uždaviniai, tyrimo charakteristika bei imties charak-

teristika. Šiame tyrime buvo taikomi du metodai: apklausa ir duomenų statistinė analizė.

Ketvirtąjį skyrių „*Konstatuojamojo tyrimo duomenys ir jų analizė*“ sudaro penki poskyriai. Juose analizuojami KU, ŠU, VPU būsimųjų pradinė klasių mokytojų muzikinio rengimo ypatumai. Pirmasis poskyris „*Studentų požiūris į jų muzikinį ugdymą*“ skirtas muzikos studijų padėčiai aukštojoje mokykloje išanalizuoti. Remiantis respondentų atsakymais nustatyta, kad studijų metu teigiamą požiūrį į muzikos dalyką suformuoja šie veiksniai: paskaitos, papildomi užsiėmimai, visuomenės informavimo priemonės, bendrojo lavinimo mokyklos muzikos mokytojas, šeima. Muzikos dalykai, jų manymu, įdomūs, nes turi didelės praktinės reikšmės, teikia pasitenkinimą, todėl studentai jaučia jų poreikį. Tarp kitų pradinės mokyklos dalykų muzika užima antrąją vietą. Kad gerėtų mokytojų muzikinis rengimas aukštojoje mokykloje, daugiau nei trečdalis studentų siūlo gerinti muzikos techninę bazę (37,6%) (ypač tai aktualu VPU studentams), beveik trečdalis (26,2%) – tobulinti muzikos dėstymo metodus (tai rūpi KU studentams), daugiau nei ketvirtadalis (22,1%) – gerinti aprūpinimą vadovėliais (VPU studentai), beveik ketvirtadalis (16,6%) – suteikti galimybę pasirinkti dėstytojus (ŠU studentai), daugiau nei dešimtadalis (15,7%) – mažinti mokymosi krūvį (ŠU studentai).

Tyrimo duomenys parodė, kad daugiau nei ketvirtadalis (23,4%) respondentų lankė muzikos mokyklas ir panašus skaičius – meno saviveiklos kolektyvus (24,2%).

Antrajame poskyryje „*Studentų savo muzikinės patirties įvertinimas*“ pateikiama respondentų muzikos žinių ir gebėjimų analizė. Nagrinėjami anketinės apklausos duomenys parodė, kad muzikinis pasirengimas nėra pakankamas (77,2%). Nurodomos tokios priežastys: didelės bendrojo lavinimo mokyklos žinių spragos, muzikos žinių (77,6%, $p < 0,001$) (ypač muzikos istorijos, muzikos metodikos žinių) ir muzikos gebėjimų (66,0%, $p < 0,001$) (ypač mokėjimo groti instrumentu ir kūrybos gebėjimų) trūkumas.

Tyrimas parodė, kad sėkmingas muzikos studijas iš dalies lemia studentų asmeninės savybės: kantrumas, kūrybiškumas, gabumai muzikai, žinių troškimas, darbštumas, atsakingumas, pareigos supratimas ir t. t.

Studentų motyvai nagrinėjami rečiajame poskyryje „*Mokytojo profesiją įgyti skatinantys veiksniai*“. Pabrėžiama, kad daugiau nei pusės (55,0%) Lietuvos pedagoginio profilio aukštųjų mokyklų studentų motyvacija mokytis yra nepakankama. Tai trukdo ne tik šios profesinės veiklos interesų plėtrai, bet ir meistriškumo ugdymui. Pagrindiniai motyvai pedagogo profesijai įgyti buvo noras brandos atestatą pakeisti diplomu (19,2%), smalsumas (14,6%), atsitiktinumas (6,0%), bet ne siekis tapti pedagogu (7,0%).

Ketvirtasis poskyris „*Studentų muzikinių pomėgių analizė*“ atskleidžia bendrą respondentų muzikinį išprusimą. Juk būsimasis specialistas ruošiasi būti ugdytoju, gebančiu ne tik dėstyti dalyką, bet pirmiausia vesti mokinį į muzikinės kultūros vertybių pažinimą. Muzikos pažinimas, muzikos suvokimo kokybė priklauso nuo muzikos pomėgio, t. y. gebėjimo išgyventi muzikos grožį, ją suprasti ir apie ją spręsti. Muzikos pomėgis – muzikos kaip grožio fenomeno įvertinimas. Jis liudija apie muzikinio mąstymo brandumą, žmogus individualią refleksiją, kuri yra muzikinio mąstymo estetiški kriterijai. Studentų muzikinių pomėgių tyrimo duomenys parodė, kad dauguma studentų mėgsta popmuziką (80,0%), daugiau kaip pusė – klasikinę (59,0%), trečdalis – roko muziką (29,0%), beveik ketvirtadalis – džiazą (18,0%) ir etnografinę (14,2%) muziką. Turintys muzikinės patirties studentai vertina klasikinę (83,8%), etnografinę (24,8%) muziką ir džiazą (31,6%). 38,6% studentų laisvalaikiu klausosi muzikos, 35,4% – skaito, 19,4% – žiūri televizorių, 14,3% – eina į šokių, 11,8% – užsiima papildoma muzikine veikla, 9,8% – sportuoja, 5,6% – lankosi koncertuose ir kino teatruose. Daugiau nei pusė (59,0%) apklaustų studentų negalėjo pasakyti kokiuose koncertuose lankėsi, 37,0% sakė, kad tai buvo popmuzikos koncertai, o 4,0% įvardijo klasikinės muzikos koncertus. Studentai labiausiai vertina pramoginius žanrus, nes sudėtingesnių meninių kūrinių suvokimas priklauso nuo jų muzikinio išprusimo, patirties ir atitinkamo muzikinio pasirengimo.

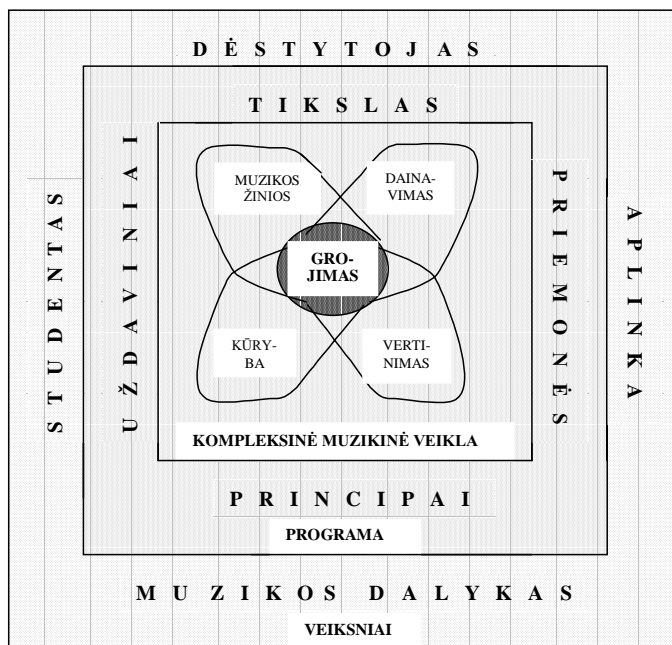
Penktajame poskyryje „*Studentų vertybinių orientacijų ir muzikinio pasirengimo ryšys*“ pastebėta, kad respondentai, neneigdami turto ir materialinės gerovės, labiausiai vertina tradicines, žmogiškąsias vertybes: sveikatą, meilę, darnią šeimą, mėgstamą darbą, pagarbą tėvams ir kt. Būsimieji mokytojai išskiria ir profesinį tobulėjimą. Tai rodo, kad studentai suvokia išsilavinimo ir profesijos svarbą. Muzikinės patirties veiksnys lemia skirtingą požiūrį į vertybes. Nustatyta, kad muzikinis pasirengimas turi reikšmės renkantis dvasines vertybes. Sustiprinto muzikinio pasirengimo studentai pasirinko šias vertybes: profesinį tobulėjimą, gyvenimo džiaugsmą, naudingumą žmonėms, dvasinį gyvenimą, atkaklumą, valią, kultūrinį laisvalaikį ir kt.

TREČIAJĄ DISERTACIJOS DALĮ „Būsimųjų pradinių klasių mokytojų muzikinio ugdymo modelio efektyvumo patikrinimas“ sudaro keturi skyriai, kuriuose, remiantis ugdymu eksperimentu, atskleidžiami muzikinio ugdymo būdai ir galimybės pedagoginio profilio aukštojoje mokykloje.

Eksperimento tikslas, uždaviniai, tyrimo metodai, vienos alternatyvos eksperimento organizavimas, imties charakteristika pateikiama pirmajame skyriuje „*Ugdymojo eksperimento metodika ir organizavimas*“. Eksperimentinę grupę sudarė 59 Vilniaus pedagoginio universiteto, pradinio ugdymo pedago-

gikos specialybės studentai. Per pirmą ir antrą pirmojo kurso semestrus šios grupės studentai buvo stebimi. Per trečią, ketvirtą (II kursas) ir penktą (III kursas) semestrus buvo atliekamas vienos alternatyvos eksperimentas, kurio tikslas – patikrinti muzikinio ugdymo modelio veiksmingumą.

Norint tobulinti pradinių klasių mokytojų rengimą sukurtas modelis. Antroje šios dalies skyriuje „*Studentų kompleksinio muzikinio ugdymo modelis*“ atskleidžiamas jo ypatumas. Modelio (žr. 1 pav.) ypatumą (ir naujumą) sudaro į ugdymo organizavimo centrą iškeltas grojimas, visapusiškai (per suvokimo, sąvokų ir atlikimo sritis) susiejantis kitus muzikos studijų dalykus, daugeliu požiūriu juos net integruojantis. Kita svarbi ypatybė ta, kad greta muzikos kalbos žinių ir gebėjimų lavinimo modelis atveria galimybę muzikos atlikimo galias orientuoti į didesnę, sudėtingesnę muziką, turinčią harmonijos, stiliaus, epochinius muzikos bruožus, t. y. į muzikos kultūros erdves. Tai galima įgyvendinti atitinkamu mokomosios medžiagos, muzikos kūrinių studijoms parinkimu. Dar viena šio modelio ypatybė – atnaujinto požiūrio į pedagogikos principus, nuostatas, metodus ir dėstytojo – studento santykius įdiegimas.

1 pav. Studentų kompleksinio muzikinio ugdymo modelis

Remdamiesi literatūros analize ir žvalgomoju bei konstatuojamuoju tyrimu siekėme, kad sukurtas kompleksinio muzikinio ugdymo modelis su pateikiamais veiklos būdais, tikslais, uždaviniais, turiniu, principais, metodais ir priemonėmis užtikrintų būsimųjų pradinių klasių mokytojų profesinio rengimo proceso sklandumą, sudarytų galimybes efektyvesniu būdu įgyti muzikinę kvalifikaciją, išugdytų jų muzikinius gebėjimus, numatomai profesinei veiklai suteiktų būtiną bendrąją kultūrinį išsilavinimą.

Ugdymo tikslas realizuojamas įsisavinant kompleksinio turinio komponentus. Dainavimas, žinios, grojimas ir vertinimas – tai kompleksinės muzikinės veiklos komponentai. Toks ugdymo turinys orientuoja į dalykines muzikos žinias ir į muzikinius gebėjimus. Jo vertę lemia tai, kiek muzikinis ugdymas turi reikšmės specialisto dalykinei muzikinei kompetencijai kelti. Ugdymo tikslų realizavimo efektyvumas priklauso ne tik nuo ugdymo turinio, bet ir nuo ugdymo procese naudojamų ugdymo principų, metodų, priemonių, dėstytojo ir studento santykių. Ugdymo principai, metodai ir priemonės turi būti parenkami ir derinami tarpusavyje taip, kad leistų realizuoti ugdymo turinį ir pasiekti užsibrėžtą tikslą. Vykstant muzikinio ugdymo procesui, principai, metodai ir priemonės gali būti koreguojami, kad būtų pasiektas kuo didesnis proceso rezultatyvumas. Vienas iš svarbiausių šio modelio komponentų yra dėstytojo ir studentų santykio pobūdis. Dėstytojas, siekdamas mokymo tikslų, parinkdamas ir taikdamas muzikinio ugdymo proceso metu efektyvius ugdymo principus, metodus ir priemones, atitinkamu savo elgesiu vienaip ar kitaip skatina studentą veikti, ieškoti, kurti. Didžiausi modelio kintamieji yra ugdytinis ir ugdymo turinys. Šiems komponentams keičiantis, turėtų keistis ir kiti modelio komponentai.

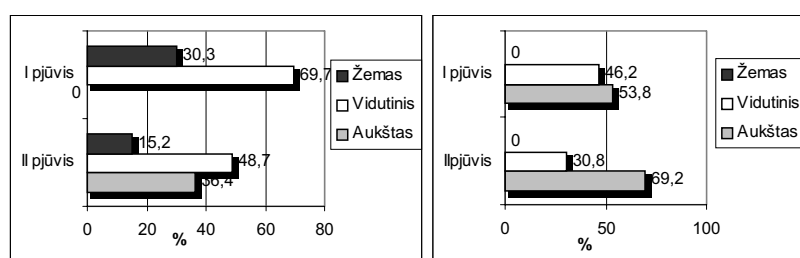
Trečiajame skyriuje *„Konceptualusis muzikinio ugdymo pagrindas“* pateikiama muzikinio ugdymo proceso sandara. Muzikinio ugdymo procesą sudaro šie etapai: 1) motyvacijos ir palankios muzikinės nuostatos formavimas; 2) tikslo nustatymas; 3) užduočių išskėlimas; 4) organizacinis ir paruošiamasis darbas; 5) darbo planavimas; 6) darbo atlikimas; 7) darbo koregavimas; 8) muzikinės veiklos vertinimas; 9) tolimesnės veiklos projektavimas. Šie muzikinio ugdymo proceso etapai padeda suprasti muzikos kūrinio idėją ir jo turinį, įsiklausyti į kiekvieną melodijos, harmonijos, moduliacijos, ritmo, dinamikos ir kitus pasikeitimus; įvairia muzikine veikla įprasminti visus šiuos elementus ir sujungti į visumą.

Ketvirtasis skyrius *„Profesinio muzikinio rengimo rezultatų analizė“* sudarytas iš dviejų poskyrių. Naudojant muzikos žinių ir gebėjimų tyrimo testus, anketas, stebėjimą, išryškėjo atliekamo ugdymo eksperimento rezultatyvumas.

Pirmame poskyryje „*Muzikinių gebėjimų ir žinių dinamika*“ pateikti ir išanalizuoti rezultatai, gauti eksperimentiškai tikrinant kompleksinio muzikinio ugdymo modelį. Duomenys parodė, kad muzikiniai gebėjimai ir žinios kito teigiama linkme. Statistiškai patikimai reikšmingas gautas beveik visų komponentų skirtumas. Žymiai sumažėjo studentų, kuriems būdingas žemas muzikinių gebėjimų ir žinių lygis. Ryškiausiai statistiškai patikimus pirmojo ir antrojo pėjūvio skirtumus rodo intonacijos ir dermės pajautimo ($\chi^2 = 21,67$; $df = 4$; $p < 0,001$), emocinės raiškos ($\chi^2 = 16,16$; $df = 4$; $p < 0,01$), muzikos žinių ($\chi^2 = 11,89$; $df = 4$; $p < 0,01$), ritmo pajautimo ($\chi^2 = 10,48$; $df = 4$; $p < 0,05$) tyrimo duomenys. Mažiausiai išlavėjo muzikinė atmintis ($\chi^2 = 8,12$; $df = 4$; $p > 0,05$) ir muzikinė vaizduotė ($\chi^2 = 9,36$; $df = 4$; $p > 0,05$).

Įvertinus muzikinių gebėjimų ir žinių pokyčius, studentų aktyvumą muzikinėje veikloje, bendra tiriamųjų muzikinio ugdymo dinamika pateikta 2 paveiksle.

a. Studentų, nelankiusių muzikos mokyklos, pokyčiai

b. Studentų, lankiusių muzikos mokyklą, pokyčiai

2 pav. Studentų muzikinio ugdymo pokyčiai

Tarp eksperimento pradžios ir pabaigos nustatytas statistiškai patikimas skirtumas ($p < 0,001$). Galima pastebėti, kad eksperimento pradžioje, studentų nelankiusių muzikos mokyklą aukšto lygio įverčių nebuvo. Eksperimento pabaigoje šių tiriamųjų rezultatai žymiai pagerėjo (36,4%). Nežymiai pagerėjo rezultatai ir studentų turinčių didesnę muzikinę patirtį. Tyrimo pradžioje tarp šių grupių statistiškai patikimi skirtumai buvo ryškūs ($\chi^2 = 27,00$; $df = 2$; $p < 0,0001$), o pabaigoje šie skirtumai sumažėjo ($\chi^2 = 8,15$; $df = 4$; $p < 0,01$).

Remiantis gautais eksperimento duomenimis, galima daryti išvadą, kad derinant muzikinės veiklos rūšis ir atsižvelgiant į kiekvieno respondento muzikinę patirtį pavyko pasiekti teigiamų rezultatų.

Antrame šio skyriaus poskyryje *“Požiūrio į muzikos dalyką kaita”* aprašyti darbo rezultatai, gauti tiriant studentų, būsimųjų pradinių klasių mokytojų, požiūrį į muzikos dalyką.

Ugdymoju eksperimentu buvo siekiama patikrinti, kaip kryptinga muzikinio turinio pertvarka, mokymo principų, metodų ir mokomosios medžiagos naudojimas padeda suformuoti palankią nuomonę. Todėl eksperimento pabaigoje siekėme išsiaiškinti tiriamųjų nuomonę. Požiūris į muzikos dalyko studijas iš esmės pakito. Vidinės prielastys: man tai įdomu ($\chi^2 = 14,18$; $df = 4$; $p < 0,001$), teikia pasitenkinimą ($\chi^2 = 19,94$; $df = 4$; $p < 0,001$), jaučiu poreikį ($\chi^2 = 11,70$; $df = 4$; $p < 0,01$) statistiškai patikimai skyrėsi tarp diagnostinių pjūvių. Tai patvirtina, jog vidinės prielastys sudarė galimybes studentų mokymosi motyvacijai stiprinti. Jei šios vidinės prielastys nėra aktualinamos, tai jos netampa ilgalaikėmis ir kryptingomis.

Studentų nuomone, statistiškai patikimai pagerėjo muzikos dalyko turinio suvokimas ($\chi^2 = 13,01$; $df = 4$; $p < 0,01$) ir šio dalyko naudingumo ateityje supratimas ($\chi^2 = 13,01$; $df = 4$; $p < 0,01$). Tai pavyko įgyvendinti skatinant studentų mokymosi motyvus. Iš pradžių buvo siekiama sužadinti tiriamųjų smalsumą. Buvo pateikiami išoriniai naujumo elementai, demonstruojami įdomūs kūriniai, klausomasi įrašų. Taip pamažu buvo formuojami įgūdžiai muzikai suprasti, o tai yra vienas sunkiausių dalykų mokantis muzikos. Tačiau smalsumas yra nepastovus, situacijos motyvas. Kad jis peraugtų į aukštesnę stadiją – troškimą mokytis, buvo stengiamasi taip organizuoti mokymosi procesą, kad studentas galėtų daryti atradimus. Studentai buvo įtraukiami į aktyvią veiklą, kad susidurtų su problemomis, kurias patys sugebėtų išspręsti ir patirtų pažinimo džiaugsmą. Ugdomojo eksperimento duomenys akivaizdžiai rodo, jog studentų požiūrį į mokomąjį dalyką lemia jų mokymosi motyvai. Tyrimas liudija, kad sustiprėjo studentų vidinė motyvacija. Tai nėra įgimta savybė, ji ugdoma asmenybei vystantis bei tobulėjant ir priklauso nuo jos gebėjimų, patirties ir aplinkos bei tinkamai organizuoto mokymo proceso.

Daugiau kaip pusė tirtų studentų manė, kad sėkmingam muzikavimui, reikia įgimtų gabumų. Negalima paneigti, jog profesiniame darbe įgimti muzikiniai gabumai vaidina lemiamą vaidmenį, tačiau nuomonei, kad įgimtų muzikinių gabumų stoka muzikavimui trukdo iš esmės, pritarti negalima. Muzikos instrumento pratybos suteikė studentams galimybę įsitikinti, kad naudodamiesi teorinėmis muzikos žiniomis net ir silpnesnių gabumų studentai padarė pažangą. Nors jie ir liko gana silpnai muzikuojantys, tačiau patys pasijuto daug geriau. Juo labiau, kad vienu įgimtų gabumų stoką (pvz., muzikinė atmintis) dažniausiai galima kompensuoti kitais gabumais (pvz. muzikinė vaizduotė). Bet kuriuo atveju silpni muzikiniai gabumai negali sutrukdyti akty-

vaus muzikavimo džiaugsmo, o kryptingas darbas daugeliu atvejų gali tai kompensuoti, todėl tyrimo pabaigoje studentai silpnų muzikinių gabumų nebesureikšmino, o didesnę dėmesį skyrė darbui bei muzikos žinioms ir jų praktiniam taikymui.

Eksperto duomenys patvirtino studentų muzikinio modelio veiksmingumą. Atliekant kryptingą pedagoginį profesinį ugdymą studentai įgijo muzikinių žinių, mokėjimų ir įgūdžių, kurių panaudojimas tolimesnėje muzikinėje veikloje bus labai svarbus. Įvyko tam tikrų pasikeitimų ir studentų motyvų sistemoje. Taigi, dėl muzikos intereso susiformavo muzikinė veiklos interesas, o po to ir jos poreikis. Tai pasireiškia muzikinio akiračio plėtimu, gilesniu ir išsamesniu muzikinio turinio suvokimu, neauditorinės veiklos aktyvumu, siekimu vesti muzikos pamokas. Ypač svarbūs muzikinės kūrybinės veiklos pasikeitimai, nes pedagoginio proceso efektyvumas nemažai priklauso nuo mokytojo kūrybiškumo. Tad, tyrimo duomenys patvirtino iškeltą hipotezę.

IŠVADOS

1. Išanalizavus pedagoginę, psichologinę, muzikologinę literatūrą išaiškėjo, kad muzikinis ugdymas yra svarbi būsimųjų pradinių klasių mokytojų profesinio rengimo sudedamoji dalis, kuri reikalinga ne tik vienos rūšies pamokoms vesti, bet ir mokytojo dvasinei, kultūrinei erudicijai kelti, bendravimui su vaikais gerinti, tarpdalykiniams ryšiams palaikyti. Todėl pedagoginių studijų programoje turi būti deramai rūpinamasi būsimųjų pradinių klasių mokytojų specialiuoju (muzikiniu) rengimu.

2. Žvalgomojo ir konstatuojamojo tyrimo duomenys atskleidė muzikinio ugdymo padėtį pradinėje mokykloje. Nustatyti šie ypatumai: nepakankamas muzikos dalyko įvertinimas tarp kitų pradinio ugdymo dalykų; menka pradinių klasių mokytojų muzikinė kompetencija (muzikos metodikos, istorijos, muzikos teorijos žinių, dainavimo, instrumentinio grojimo įgūdžių trūkumas); stojančiųjų į pradinio ugdymo pedagogikos specialybę muzikinis pasirengimas gana silpnas, nes didelės muzikos žinių spragos iš bendrojo lavinimo mokyklos, menki muzikiniai gebėjimai; diagnostinių metodikų nebuvimas; studentų, būsimųjų pradinių klasių mokytojų nepakankamas muzikinis rengimas (muzikos istorijos, muzikos metodikos žinių, instrumentinio grojimo, kūrybos gebėjimų trūkumas, silpna mokymosi motyvacija).

3. Tyrimo duomenys patvirtino, kad būsimųjų pradinių klasių mokytojų muzikinį rengimą reikia nagrinėti kaip vieningą pedagoginę sistemą, susidedančią iš muzikinio ugdymo tikslų, uždavinių, kompleksinio turinio, principų, metodų ir priemonių, dėstytojų bei studentų, aktyviai sąveikaujančių ir lemiančių rengimo proceso sėkmę. Sukurtas kompleksinio muzikinio ugdymo modelis leidžia užtikrinti efektyvesnę studentų, būsimųjų pradinių klasių mokytojų, svarbių profesinę veiklos savybių ugdymą. Pagrindinės savybės yra šios: gebėjimas efektyviai spręsti muzikos atlikimo ir pedagoginius uždavinius muzikos pamokose ir nepamokinėje veikloje; žinių apie muzikos kalbą, jos raiškos priemones, muzikinės minties plėtotę ir pedagoginių psichologinių žinių įgijimas ir vartojimas, savarankiško ir kūrybinio darbo praktika ir orientavimasis į kultūros vertybes. Kaip viena svarbiausių jungiamųjų kompleksinio muzikinio ugdymo ašių pasirodė grojimas muzikos instrumentu, traktuojamas ne tik kaip muzikinio išsilavinimo kriterijus profesiniams mokytojų uždaviniams įgyvendinti, bet ir kaip studentų muzikinių gebėjimų, žinių, motyvacijos, aktyvumo, meilės būsimam darbui ugdymo būdas.

4. Ugdomojo eksperimento duomenys parodė, kad dirbant pagal parengtą modelį studentų muzikinio išsilavinimo skirtumai sumažėja – žemo muzikinio lygio respondentai pasiekia aukštesnio diferencinio lygio grupes. Nežiūrint to, susidariusios viduriniojo ir aukštesniojo lygio grupės dar žymiai skiria-

si gebėjimais muzikuoti. Atsižvelgiant į tai ir jų funkcijos mokykloje galėtų būti skirtingos – vienu atžvilgiu, kad pripažintume visų tam tikro lygio pasirengimą, iki kurios nors klasės vykdyti muzikinio ugdymo užduotis, kitu atžvilgiu, jog įvertintume mokytojus, gebančius mokykloje geriau pasireikšti ir atlikti sudėtingesnes užduotis. Šis tyrimo rezultatų aspektas duoda pagrindą parengti atitinkamas rekomendacijas muzikiniam ugdymui pedagoginiuose universitetuose ir švietimo sistemoje tobulinti.

5. Ugdomojo eksperimento duomenys patvirtino mokslinio darbo hipotezę, kad muzikinio ugdymo modelio kompleksinio ugdymo sąlygos ir numatytos priemonės (muzikinės veiklos rūšių sąveika, muzikinio ugdymo programa, muzikinio ugdymo veiksniai) padeda siekti efektyvesnių muzikinio ugdymo rezultatų.

REKOMENDACIJOS

1. Siektina, kad keistūsi pradinė klasių mokytojų požiūris į muzikos dalyką kaip nepakankamai svarbų. Tam tikslui pradinėse klasėse dirbančius mokytojus reikėtų geriau supažindinti su estetinio ir muzikinio ugdymo teorijomis ir tyrimais.

2. Aukštosios mokyklos ir pradinė klasių mokytojus rengiančios institucijos, turėtų daugiau dėmesio skirti pradinė klasių mokytojų muzikiniam rengimui tobulinti. Sužinoti stojančiųjų muzikinio pasirengimo lygį, mokymosi motyvus bei jų požiūrį į mokymąsi apskritai.

3. Reikėtų sukurti vientisą pradinio ugdymo pedagogikos specialybės studentų muzikinio ugdymo sistemą, integruojant ne tik muzikinio ciklo dalykus, bet ir kitus bendrojo lavinimo dalykus; daugiau dėmesio būtina skirti būsimųjų pedagogų profesinio pedagoginio kryptingumo ugdymui; rengiant pradinė klasių mokytojus reikėtų perkelti akcentus iš profesinio parengtumo žinių reprodukovimo į gebėjimų ir kryptingumo ugdymą; pageidautina būtų įteisinti pradinio ugdymo pedagogikos specialybės studentų dviejų specialybių specializaciją; turėtų būti būsimųjų mokytojų muzikinio ugdymo sistemos “mokykla – kolegija (aukštesnioji pedagoginė mokykla) – aukštoji pedagoginė mokykla” perimamumas.

4. Mokyklų vadovams pravartu atsižvelgti į pradinė klasių mokytojų pasirengimą mokyti muzikos. Geriau pasirengusiems mokytojams duoti vesti muzikos pamokas visose keturiuose klasėse, perimti III–IV klasių pamokas iš menčiau pasirengusių mokytojų, leisti jiems vadovauti muzikos būreliams, padėti kitiems muzikos pedagogams (akomponuoti, supažindinti su muzikos naujienomis ir pan.).

5. Reiktų toliau tirti muzikinio ugdymo pradinėje mokykloje efektyvumo galimybes ir, remiantis šiais tyrimais, rengti naujas tarpusavyje labiau derančias mokytojų rengimo programas.

PUBLIKACIJOS DISERTACIJOS TEMA

1. Abramauskienė J. Būsimųjų pradinėjų klasių mokytojų požiūris į muzikinį ugdymą // *Pedagogika*. – T. 46 (2000), p. 138–144.
2. Abramauskienė J. Studentų vertybinių orientacijų ryšys su jų muzikiniu pasirengimu // *Pedagogika*. – T. 59 (2002), p. 91–95.
3. Abramauskienė J. Muzikinis ugdymas pradinėje mokykloje: mokytojų požiūris // *Pedagogika*. – T. 63 (2002) (priimta spaudai).
4. Abramauskienė J. Savarankiškumo ugdymas fortepijono paskaitose // Švietimo reforma ir mokytojų rengimas: bendrosios programos – ugdymo standartai – individualiosios programos. III tarptautinė mokslinė konferencija: konferencijos medžiaga. – Vilnius: VPU leidykla, 1996, T. I. – p. 277–280.
5. Abramauskienė J. Fortepijono disciplinos problemos rengiant pradinėjų klasių mokytojus // *Meninio ugdymo problemos mokykloje ir mokytojų rengimas: straipsnių rinkinys*. – Vilnius: Muzikinio švietimo kolegija, 1997. – p. 44–46.
6. Abramauskienė J. Stojančiųjų į pradinio ugdymo pedagogikos specialybę atranka // *Muzikinio ugdymo dabartis ir perspektyvos: konferencijos medžiaga*. – Vilnius: VPU leidykla, 1998. – p. 3–6.
7. Pjesės fortepijonui: mokymo priemonė pradinio ugdymo pedagogikos specialybės studentams. Sudarė J. Abramauskienė. – Vilnius: VPU leidykla, 2001. – 16 p.

SUMMARY

MUSICAL EDUCATION OF FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS AS A COMPONENT OF THEIR PROFESSIONAL TRAINING

Musical education belongs to significant spheres of personality development and human expression. Music develops human imagination, enhances emotional experience, evokes the human ability to perceive the organised world of sounds and stimulates esthetical experiencing of this world. Due to the above facts, the following objective arises for teachers: to evolve their learners' love for music, to prepare them for understanding and evaluation of different musical works, to develop their culture of musical thinking and musical creative capabilities by appealing to the learners' feelings and minds. The first four years spent at school are of utmost importance for children's further lives. According to theoreticians (E. Gordon, 1979; A. Katinienė, 1998, etc.) human musical ability develop by the age of 9 most quickly. If children does not receive attention adequate either in the family or at school, they will be destined to develop less musical ability and specific visual thinking. Therefore, much significance must be devoted to musical education of future primary school teachers. One must admit that the situation of teaching music at primary schools needs improvement despite the fact that much has been done in this sphere: children have two classes of music every week, the curriculum of music has been prepared and new schoolbooks published. Nevertheless, there is still a lack of high-standard teaching of music at primary forms due to the little number of intelligent and talented teachers having appropriate education.

All the above facts gave an impulse for this research and for raising the following **problem**: what could be the concept of contemporary professional musical education, what changes are necessary in musical education of primary school teachers in order to adequately respond to the present conditions of teaching at schools of general education, and what musical competencies should these teachers gain.

The object of the research is musical education of students, future primary school teachers, at their higher education establishments.

The aim of the research is to prepare and investigate a model of musical education that would be effective in preparing students, future primary school teachers, for further professional activities.

Hypothesis: Studying the subject of music at higher education institutions will gain more efficiency if integration-oriented (complex) content of musical education is introduced, and the process of education is based on interaction of different musical activities. Content of education organised according to the above principles would give response to the present situation of musical teaching at school, to the tradition set through decades. Interaction of different musical activities in complex content of education manifests itself through continuous close interrelation and subordination.

The objectives of the research:

1. To analyse the peculiarities of musical education that are researched in scientific literature.
2. To investigate the situation of musical education at Lithuanian primary schools.
3. To distinguish factors and didactical preconditions of bringing efficiency into the musical education of students, future primary school teachers.
4. To prepare and experimentally check a complex model of musical education usefulness.
5. To present conclusions and recommendations for better musical training of future primary school teachers at higher education establishments.

To carry out the work, we used the following **investigation methods:** *theoretical* (analysis of philosophical, psychological, pedagogical and other scientific or methodical literature, legal documents related to the educational system and Internet databases), *empirical* (surveys using questionnaires, analysis of sound recordings, one-alternative-based educational experiments) and *statistical* (calculating absolute frequencies and frequency percentage as well as correlative analysis and application of the chi-squared criterion. In processing of research data the computer software package SPSS 8.0 for Windows was used).

The research involved 763 responders including 204 primary school teachers working at Lithuanian schools of general education who took part in the observational research, 500 students, future primary school teachers, studying at Lithuanian higher education establishments (Vilnius Pedagogical University, Šiauliai University and Klaipėda University) who took part in the action (diagnostic) research, and 59 students from Vilnius Pedagogical University, willing to become primary school teachers, who took part in the educational research.

Scientific originality and theoretical significance of the work lies in the fact that the fundamentals of musical education content necessary for future primary school teachers' professional activities have been distinguished. The

core of the contents of musical education is complex musical education in primary school teacher training at higher education establishments. It embraces unity of different musical activities and is oriented towards bringing students closer to musical culture. The work also includes empirical investigation the element of musical education as professional training as well as its situation at higher schools and possibilities and ways of musical education during the classes of instrument playing. The work also includes evaluation (assessment) criteria for primary school teachers' knowledge and abilities. On the basis of these criteria, peculiarities of knowledge and capability development have been distinguished. The dissertation also includes a new model of complex musical training and empirical investigation of the impact of this model's application on perception, satisfaction with musical activities, development of musical knowledge and abilities. This dissertation is the first scientific work in Lithuania devoted to investigation of future primary school teachers' professional training problems while stressing the importance of the aspect of musical education.

Practical importance of the present work is inseparable from solutions of strategic problems arising in reforming Lithuanian professional training. This work discloses the situation of primary school teachers' musical preparedness in Lithuania. It also presents a new system of methods for testing skills and knowledge of students, future primary school teachers that allows to evaluate the possibilities of contemporary youth to express themselves through musical activities. The structure of the complex model for musical education introduces new possibilities of organising student musical activities with due regard to the level of the learners' musical skills, knowledge and needs. The results of the investigation have great importance for developing and improvement of primary school teachers' musical training process.

Investigation result analysis. The first part of the dissertation discloses the concept of professional training and musical education, peculiarities of future primary school teachers' musical education, Lithuanian and international experience in primary school teachers' musical training. Conclusions of reviewed research indicate that research results make a great contribution to distinguishing regularities and peculiarities of primary school teachers' musical education, but this also arises the question regarding improvement of teachers' musical education and ensuring versatile musical education as a component of professional training.

The second part of the dissertation investigates the situation of musical education at Lithuanian primary schools. Observational research and action research indicates that primary school teachers and students, future primary

school teachers have problems of musical preparedness.

Part three, based on educational experiment, discloses ways and possibilities of musical education for students of higher teacher training establishments. Questionnaire surveys, oral tasks, and tests were used to see changes and development in research target group participants' understanding, satisfaction with musical activities, musical knowledge and skills. A new model of complex musical education created in the course of the work, including specific ways of activity, aims, objectives, contents, principles and methods, ensures fluency in the process of future primary school teachers' professional training, provides possibilities of acquiring a more optimal musical competence, developing musical capabilities, and giving general cultural education indispensable for intended professional activities.

CONCLUSIONS

1. Analysis of pedagogical, psychological and musicological literature shows that musical education is a significant constituent element of future primary school teachers' professional training. It is not only necessary for teaching one subject at school, but also for a teacher's spiritual and cultural erudition, communication with children and maintaining interdisciplinary connections. Therefore, the structure of teacher training should have adequate attention for future primary school teachers' special (musical) training.

2. Investigation of musical education at Lithuanian primary schools shows the following related peculiarities: underestimation of music as a curricular subject among other subjects at primary school; insufficient musical competence of primary school teachers; their lack of knowledge in methods of teaching music, history and theory of music as well as in instrument playing skills; low musical preparedness of the graduates entering the speciality of Primary Education due to lack of musical knowledge gained at secondary schools and to little musical capabilities; absence of diagnostic methods; insufficient musical training of students, future primary form teachers including insufficient knowledge of history of music, methods of teaching music, lack of skills in instrument playing and creative capabilities as well as poor learning motivation.

3. Musical education of future primary school teachers should be treated as a unified pedagogical system having its aims, objectives, complex and integration-oriented content, principles, methods and aids, as well as university tutors and students in their active mutual interaction that can determine success in the educational process. The model of musical education created during the research allows to ensure efficient development of personal qualities

important for professional activities of students, future primary school teachers. The basic personality traits are the ability to efficiently solve tasks of musical performance and pedagogical tasks during classes of music and out-of-class activities; gaining and applying knowledge of musical language, means of musical expression, development of musical thinking and pedagogical-psychological knowledge; practice of independent and creative work; orientation towards cultural values. As the investigation indicates, playing musical instruments is among the most important connecting links in the integration-oriented educational process.

4. The educational experiment has indicated that educational process conducted according to the model prepared in the course of the research diminishes differences among the students' musical education. It also helps survey responders of low musical level enter groups of higher differential level. Despite the above fact, newly formed groups of medium and higher musical level still differ among themselves in their musical abilities. Regarding this fact, their functions at school could be different too, i.e. conducting musical education only until a certain school year. On the one hand, this is necessary acknowledge everyone's different level of musical preparedness, and on the other hand – not to underestimate teachers able to express themselves better at school and to perform more complicated tasks. Using the results of this research as the basis, respective recommendations could be prepared for improving musical training at teacher training universities and in the educational system.

5. The results of the educational experiment have proved the hypothesis of the work: in a model of musical education, the conditions of complex, integration-oriented content of teaching and the means foreseen (like interaction of different type musical activities, the programme and the factors of musical education) help achieve more efficient results of musical education.

Jolanta Abramauskienė
**BŪSIMŪJŲ PRADINIŲ KLASIŲ MOKYTOJŲ MUZIKINIS UGDYMAS -
JŲ PROFESINIO RENGIMO KOMPONENTAS**

*Daktaro disertacijos santrauka
Socialiniai mokslai, edukologija (07 S)*

Tir. 100 egz. 1,75 sp. 1.Užsak. Nr.02-072
Išleido Vilniaus pedagoginis universitetas, Studentų g. 39, LT-2004 Vilnius
Maketavo ir spausdino VPU leidykla, T. Ševčenkos g. 31, LT-Vilnius
Kaina sutartinė